

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1997 m. birželio mėn. 7 d. / June 7, 1997

Lietuvos nacionalinė
M. Mažajė biblioteka

Nr. 110 (22)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Beieškodamas pradžios, suradau pabaigą

Vartaloju, dėlioju įvairius la-
piukščius. Vienam aplankė.
Kitame. Ieškau šiam rašiniui
pradžios. Visko daug. Tik nėra
tinkamo starto. Nėra to, kas
įžiebtų samonę, ir ji suliepsnotų
mintimis ir faktais. Faktas ir
mintis — kokia tai graži są-
veika. Vienas kitą papildo. Mai-
tina. Ugdo.

Bijau, kad ši ieškoma pradžia
nepavirstų eilėraščiu, kuris pa-
kištų koją blaiviam proziškam
mąstymui. Tada pradėčiau dai-
nuoti. O rimtas rašymas nėra
daina, nesvarbu, kad dabar yra
pavasaris — pats dainingiau-
sias metų laikas. Ir čia, ir ten
dainuodami šiek tiek atitok-
stame nuo gyvenimo prozos.

Giesmė irgi yra daina. Ir rau-
da. Muzikos — vokalinės ir in-
strumentinės — klausymas yra
dainavimas, be balso pritariant
melodijai savo vidinėmis stygo-
mis. Ir eilėraštis yra daina.
Nebūtinai ritmingai skanduoja-
mas. Vykęs verlibras irgi kau-
pia savy dainingumą, net ir skę-
stantis nesurandamose siur-
realistinėse metaforose. Nerei-
kia eilėraščio suprasti, kad tavo
širdžiai jis būtų daina.

Duosiu kelis pavyzdžius, pasi-
telkęs praėjusių metų „Poezijos
pavasario“ antologiją iš Lietu-
vos. Pacituosiu kelių jaunų poe-
tų (spėju, kad jie jauni) kūrinių
pradžias. Pradinė frazė daž-
niausiai lyg magnetas surikiuo-
ja visas eilėraščio molekules.
Šiuo atveju tegul patys skaity-
tojai sprendžia, kiek to dainingo
magneto yra citatose.

Mindaugas Kvietkauskas: *Su-
plešytas žemėlapis: reikia / iš
skutų suklijuoti priverktą / ar-
batą, spynų sąmokslus...*

Marius Burokas: *Poetas /
nakvoja aikštėje, / liepos vir-
šūnėje, prisirišęs gyslotu hegza-
metru...*

Jolanta Sereikaitė: *Sienų ar-
cheologija apmušalų / šipu-
liuose paliudys ištuštėjusius ži-
dinius...*

Raimondas Dambrauskas: *Sienų apmušalai persisunkę /
nesveikų dantų smogu.*

Benediktas Januševičius: *Igrisė meiluzės skrieja iš praga-
ro / skrieja iš rojaus / skęsta
mėlyno tušo akligatviuose.*

Renata Radavičiūtė: *Veidrod-
dis mano bėte / Nuvakusios
meilūžių portretas.*

Nesakau, kad tai neintriguojan-
čios pradžios. Yra jose ir

apmušalai, ir meiluzės, ir dantų
smogas, ir veidrodinis bėte... Jau-
nimas geba fantazuoti. O ly-
riškai dainuoti? Tik ne šituo sti-
liumi.

Dar pavyzdys, su aiškiu mei-
lės pokalbiu — Neringos Abru-
tytės eilėraštis „A la Kossu“. Tai-
gi poetė seka Kossu-Alek-
sandriskio (Jono Aisčio) jau-
nystės lyrika. Pirmas posmas —
*prašiesėjimo akimirkom jau-
čiuosi suaugusi / nors šiaip jau
niekam nenusikaltau / elgis
kaip vaikas' — sako jis pavydu-
liaudamas / ir, žinoma, jis —
kaip Suaugęs, / kaip jau jam
reik!* — yra sklandus, tačiau
tik paskutinis posmas dainin-
gai primena Kossu žaismingumą:
*ir atsitiko nuostabi nelai-
mė: man prašiesėjo, aš suaugu-
si, saugi - - Inejaugi, mano
mylimas, neaišku, / elgiausi vai-
kiškai, nes tu esi - -*

Kadangi Abrutytė į pavasario
šviesą iškėlė nūdien poetų pri-
mirštą Joną Aistį, turiu savo
ruožtu pasigirti (nusimetęs
kuklumo apsiaustą): jokio poeto
eilėms „nekuriaui“ melodijų, ta-
čiau Jonui Aisčiui — taip. Ir jo
„Karavanui“, ir „Nakčiai“ („O
kaip tavęs man neminėti“) ir
„Plunksnai“ („O buvo toks gra-
žus gegužio galas“), ir ne per
seniausiai subtiliam eilėraščiui
mirties tema „Kas dieną ilgisi
ir meilę“. Čia kiekviena eilutė
dainuote dainuoja. Paskuti-
niame posme poetas narsiai sa-
ko, kad juodos žmogystos pasi-
rodymas yra baisus tik tiems,
*kur dar gali šio to viltis. / Gal
jie tavęs ir nusigąs. Be viltų gy-
vendamas, jis nebijo.*

Visa tai pripriškinau, nesuras-
damas šiam rašiniui pradžios.
Ir tik pabaigoje, susidūręs su
Aisčio minima „žmogysta“, ma-
tau pradžią. Panaudosiu ją
kaip muzikinį kodą, per daug
nedaužydamas būgnų. Pasak T.
S. Eliot'o, „In my end is my be-
ginning“.

Kazkodėl, žiūrint pro tradici-
jos akinius, mirtis yra persona,
žinoma, persona non grata.
Šmėkliška žmogysta. Giltinė,
laikanti dalgi. Nedetalizuosiu
jos bruožų. Per ilgai ir per daž-
nai žmonija juos minėjo ir mini
visokio žanro menuose. Persona
— ir dargi, regis, moteriškos gi-
minės. Net gražuolė „La Belle
Dame sans Merci“.

Kodėl? Juk logiškai pagalvo-
jus, tokios žmogystos tikrovėje

„Mažojo teatro“ atradimai

ALGIMANTAS ANTANAS NAUJOKAITIS

Dabar Vilniuje — daugiau
kaip dešimt teatrų, ne tik vals-
tybės remiamų, bet ir privačių.
Savo ieškojimais ir atradimais
iš jų išsiskiria „Mažasis tea-
tras“, šių metų kovo mėnesio
pradžioje savo septintąsias gy-
vavimo metines pažymėjęs rusų
poeto Michailo Lermontovo ei-
liuota drama „Maskaradas“.

Įdomi šio teatro istorija, susi-
jusi su vyresniajai išėjusių kar-
tai žinomos lietuvių kultūros
draugijos „Rūta“ veikla. Idėja
įkurti Vilniaus „Mažąjį teatrą“,
susieti jį su šio šimtmečio pra-
džioje įkurta „Rūtos“ draugija,
kilo dabartiniam šio teatro va-
dovui ir talentingam režisieriui
Rimui Tumui.

Kai prieš dešimt metų buvo
sumanyta Vilniuje įkurti „Ma-
žąjį teatrą“, Rimas Tuminas
ėmė ieškoti tinkamų patalpų.
Reikėjo skubėti, nes prasidėjus
pastatų privatizavimo karšti-
gei, grėsė pavojus, kad į kul-
tūrai abejingų verslininkų ran-
kas gali pakliūti pastatai,
svarbūs Lietuvos kultūrai ir jos
istorijai.

„Nežinau, ar Apvaizda, ar
nuojauta tuomet mane atvedė į
Gedimino prospektą šio am-
žiaus pradžioje pastatytą namą,
pažymėtą 22 numeriu“, — pasa-
kojo Rimas Tuminas. „Užėjau į
šio namo antrame aukšte esan-
čią salę, kurioje buvo įsikūrusi
radijo ir televizijos montazinė.
Iš karto pajutau, kad ši salė
savo erdve, dargi sunkiai nusa-
komu dvasingumu, kaip tik
tikėtų Mažajam teatrui. O šiam
pastatui tuomet grėsė pavojus
— jis stovėjo tarp nešvariomis
aferomis ir dideliais pinigais pa-
garsėjusio Dekanidzės perkamo
viešbučio ir prekybos centro.
Nuskubėjęs į projektavimo in-
stitutą, gavau šio pastato brėži-
nius, kurie padėjo atpažinti,
kad tame pastate, toje salėje,
nuo 1909 metų veikė lietuvių
kultūros draugija „Rūta“, už-
ėjusių vokiečių uždaryta 1914
metais ir nuo to laiko neatgai-
vinta dėl lenkų, o vėliau dėl
pusę šimtmečio trukusios soviet-
inės okupacijos. Net mūsų kul-
tūrinė visuomenė buvo pamir-
“

nebuvo, nėra ir nebus. Mirties,
kaip sąmoningos asmenybės, iš
viso nėra. Kaip ir tų skraidan-
čių lėkščių nėra. Yra tik fanta-
zija. Tik gamtos vyksmo baimė.
Tik liga. Tik organizmo pabai-
ga. Telieka tik pasikliauti gyve-
nimu, kol gyveni. Pavasariu,
kai jis išaušta. Žymios lietuvių
poetės troškimas tebegalioja:
„Dainuok, širdie gyvenimą!“

Pranas Visvydas

šusi, nežinojo, kad kaip tik šia-
me namė tada buvo įsikūrusi
„Rūtos“ draugija ir jos teatras“.

Rimas Tuminas paaiškino,
kad carizmo nualintoje Lietu-
voje „Rūta“ buvo tapusi lietuvių
kultūrinės veiklos atgimimo
centru, vienijo ir švietė Vilniuje
ir Vilnijos krašte gyvenančius
lietuvių. Draugijos įkūrėjas ir
puoselėtojas buvo Mykolas Šle-
zevičius, taip pat Gabrielis
Žemkalnis-Landsbergis, Povilas
Vileišis, M. Piaseckaitė-Šlape-
lienė, Mykolas Petrauskas ir
kiti tuometinės Lietuvos kultū-
ros ir visuomenės žymūs vei-
kėjai. Salėje, kurią beveik po
šimtmečio atrado Rimas Tumi-
nas, buvo rengiami lietuviški
vaidinimai, koncertai; čia buvo
įkurta pirmoji lietuvių artistų
sąjunga, choras su simfoniniu
orkestru atliko M. K. Čiurlionio
kantatą „De profundis“.

Iš istorijos žinodamas, kad
scenos uždangą „Rūtos“ teatrui
buvo nupiašęs M. K. Čiurlionis,
Rimas Tuminas ėmė jos ieškoti
ir galop atrado Kaune, M. K.
Čiurlionio galerijoje, užmirštą
ir užmestą tarp kitų nereika-
lingų rakandų. Ta mūsų teatrui
svarbi relikvija dabar restau-
ruota ir patikimai saugoma
Kaune. Gal ji atsiras ir Mažojo
teatro scenoje, kai pasibaigs da-
bar čia pradėti remonto ir res-
tauravimo darbai?

O kol kas Vilniaus Mažasis
teatras glaudžiasi netoliese
esančiame Akademiniame dra-
mos teatre. Per septynerius sa-
vo veiklos metus Mažasis tea-
tras ir jo režisierius Rimas Tu-
minas pastatė jau septyniolika
įsimenančių, Lietuvoje ir užsie-
nyje gerai įvertintų spektaklių.
Vilnių ir Lietuvą jis reprezenta-
to tarptautiniuose teatrų festi-
valuose Estijoje, Lenkijoje, Ru-
sijoje, gastroliauo Danijoje, Nor-
vegijoje, Suomijoje, Švedijoje, o
berods, 1989 metais, su Valde-
maro Kukulo ir paties Rimo Tu-
mino pjesė „Čia nebus mirties“
lankėsi ir Čikagoje. Už spektak-
lius, pastatytus Mažajame tea-
tre, režisieriui Rimui Tumui
buvo paskirta Lietuvos Nacio-
nalinė premija. Kaip geriausias
metų režisierius Rimas Tumi-
nas apdovanotas tradiciniu Vil-
niaus miesto Kristoforo prizu.

Teatro aktoriai G. Girdvainis,
E. Gabrėnaitė, S. Rackys pri-
pažinti geriausiais metų akto-
riais.

Visa tai teatras pasiekė be Vil-
niaus miesto savivaldybės para-
mos. Dar blogiau — sostinės
savivaldybė ne tik nerėmė sa-
vo teatro, bet dargi kaip rei-
kiant nesistengė sumažinti pa-
vojų, kad ta Rimo Tumino at-
rasta „Rūtos“ salė nebūtų nu-
pirkta greta esancio didelio
viešbučio savininku, kad čia jie
galėtų įrengti pigių pasilinksmi-
nimų, lėbavimo ar azartinių lo-
šimų vietą. Bet nusišypsojo lai-
mė — septynerių metų teatro
veiklos sukaktuvių išvakarėse
Rimą Tumina ir jo trupę pa-
siekė gera žinia: dabartinės vy-
riausybės, premjero Gedimino
Vagnoriaus, Lietuvos teatro są-
jungos pastangų dėka buvusi
„Rūtos“ salė bus atiduota Maža-

Pagrindiniai Rimo Tumino režisuotos Michailo Lermontovo dramos „Maskaradas“ premjeros Vilniaus Mažajame teatre aktoriai: Arvydas Dapšys (Arbeninas) ir Adriją Čepaitė (Nina).

Dimitrijaus Matvejevo nuotrauka

jam teatrui su pilnu valstybės
finansavimu.

Gal ši džiugi žinia pakėlė te-
atro trupės nuotaiką, kad septy-
nerių metų teatro gyvavimo
proga puikiai pavyko septynio-
liktoji premjera — Rimo Tumi-
no režisuota Michailo Lermontovo
drama „Maskaradas“. Salė
buvo pilna, nusileidus uždangai
pasipylė ovacijos.

Lietuvos teatras seniai ne-
patyrė tokio gero žiūrovų įverti-
nimo, tokios teatrinės šventės,
— po premjeros kalbėjo Rimas
Tuminas, pridurdamas, kad pa-
sisekusi „Maskarado“ premjera
— tai retas reiškinys pastaru-
jų metų Vilniaus teatrinėje
gyvenime. Kai dabar Lietuvoje
tyvry nusivylimas, kai kasdie-
niniame gyvenime pasireiškia
brutalus, neteisybės, tarpus-
avio nesantaika, įtarumas, su-
siskaldymas, spektaklis nušvito
tyrumo, švarumo, grožio, dvasi-
ngumo, išaukštinto žmogaus
vizija, šviesa. Režisieriaus, ak-
torių Regimanto Adomaičio, G.
Girdvainio, A. Čepaitės, Arūno

Žebrausko, kitų spektaklio ku-
rėjų įkvėpto meistriskumo dėka
Lermontovo drama „Maskara-
das“, pasak Tumino, sukelė
jausmų, aistrų fontaną, fata-
liško žaismo nuotaiką.

Lietuvos teatre tai atveria
naują teatrinę kalbą ir kultūrą,
— po premjeros pasakė Rimas
Tuminas.

Dar „Maskarado“ repeticijoje
aktoriaus jis sakė: — Noriu
pastatyti ne spektaklį, o sukurti
teatrą, remiantis romantizmo
stiliumi. O toks teatras reika-
lauja aiškaus atsiverimo. O jei
yra mistika — ji ir yra mistika,
o ne kažkas... Tas teatras reika-
lauja visiško tikėjimo, jei taip
galima pasakyti — „nuogumo“.
Po to lieka tik suvokimas, nus-
kaidrėjimas, kitas mūsų žvilgs-
nis į gyvenimą, į save...

Meninis dramos „Maskara-
das“ turinys — daugiasluoks-
nis, joje derinamos kelios plot-
mės: buitinė, socialinė, filoso-
finė. Dramoje vaizduojamas 19-
ojo amžiaus ketvirtasis dešimt-
metis. Tuometinė Rusijos sos-

tinė Peterburgas buvo vėidmai-
nystės ir egoizmo telkinys. Dra-
moje atspindi aukštųjų visuo-
menės sluoksnių buitį, pomė-
gis puotauti ir linksminintis kor-
tomis bei maskaradais. Režisie-
riui ir aktoriaus pavyko šiai
dramai suteikti šiuolaikinį
skambesį, o pasak spektaklio
muzikos kūrėjo Fausto Latėno,
Tumino spektaklyje 19-asis am-
žius virsta 20-ojo amžiaus pa-
baiga.

Mažojo teatro vadovas ir reži-
sierius Rimas Tuminas „Draugo
skaitytajam“ prašė pranešti,
kad bus parengta „Maskarado“
videokasetė. Jei kas iš Ameri-
kos ar kitų šalių lietuvių norėtų
ją įsigyti, tesikreipia į jį adresu:
Mažasis teatras, Gedimino
prospektas 4, Vilnius, Lietuva.

Beje, „Maskarado“ premjeroje
dalyvavęs iš Toronto, Kanados,
atvykęs ir jau dvejus metus Vil-
niuje apsisistojęs išeivis lietuvis
profesorius Romas Vastokas
režisieriui pasakė, jog ši drama
turėtų pasisekima ir Čikagoje,
ir Toronte, ją mielai žiūrėtų ne
tik šiu miestų lietuviai, bet ir
amerikiečiai bei kanadiečiai. O
Rimas Tuminas pasakė: —

Esu išitikinęs, kad Čikagos
lietuviai tikrai sulauks mūsų
Mažojo teatro „Maskarado“.
Šiai išvykai rasime ir lėšų, ir
laiko. Tik reikėtų, kad čikagie-
čiai surastų vaidinimo spektak-
lio statytoją. Manau, kad iš šio
spektaklio laimėtumėme ir mes,
ir prie jo prisidėsiantys čikagie-
čiai, lietuvių bendruomenės
kultūrinės draugijos.

• Julius Keleras yra oficialus
Lietuvos rašytojų sąjungos
leidyklos atstovas JAV ir Ka-
nadoje. Ši leidykla, pastaroju
metu tapusi vienu svarbiausių
lietuvių kultūros šaltinių, lei-
džia poezijos, prozos bei užsie-
nio autorių knygas.

Scena iš Michailo Lermontovo dramos „Maskaradas“ premjeros Vilniaus Mažajame teatre. Dimitrijaus Matvejevo nuotrauka

Šiame numeryje:

Poetai tarp pradžios ir pabaigos • Rimo Tumino „Mažasis tea-
tras“ gyvuoja • Pianistas Andrius Kuprevičius (1921-1997) • Se-
noji Varnių vyskupija • Vlado Šlaito (1920-1995) poezijos rinktinė
• Vlado Šlaito eilėraščiai • Trys naujos parodos Lietuvių dailės
muziejuje, Lemont, Illinois

Pianistas Andrius Kuprevičius (1921 - 1997)

Šių metų vasario 27 dieną Cleveland Heights, Ohio, savo namuose po ilgos ir sunkios ligos mirė pianistas Andrius Kuprevičius, sulaukęs 76 metų. Pirmuosius muzikos mokslus ėjo Kaune, bakalauro laipsnį gavo iš Kauno Valstybinės muzikos konservatorijos. Vėliau studijavo Berlyne ir Vienoje.

Dar bestudijuodamas, jau koncertavo ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Gėnėva mieste, Šveicarijoje, 1946 metais laimėjo tarptautinį pianistų koncertą. Jungtinėse Amerikos Valstybėse pirmą kartą atliko koncertą Čikagoje 1953 metais kartu su Chicago Symphony Orchestra. Tais patiais metais jis pasirodė Town Hall, New York'e.

Vėliau Andrius Kuprevičius dėstė muziką Cleveland Music School Settlement iki 1977 metų, Cleveland State University jis profesoriavo nuo 1971 metų, kur pastaruoju metu jis buvo profesorius emeritus.

(Vietaje nekrologo a.a. Andrius Kuprevičius norėtų prisiminti, spausdindami jo pokalbį, pateiktą Cleveland'o lietuvių radijo programai „Tėvynės garsai“ 1988 metais, po to, kai jam buvo paskirta JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos muzikos premija. Dėkojame Aldonai

Andrius Kuprevičius

Vytauto Maželio nuotrauka

Stempužienei, dabartinei „Tėvynės garsų“ radijo programos vedėjai, už jos rūpestį ir pagalbą mums, norint, nors ir labai kuk-

liai, bandyti šiek tiek praskleisti skaitytojams didžiojo mūsų muzikos menininko gyvenimą ir kūrybą. — Red.)

Nuo konservatorijos laikų dešimties metų laikotarpiu (1937-1947) Andrius Kuprevičius Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Čekoslovakijoje, Vokietijoje, Austrijoje ir Šveicarijoje atliko apie du šimtus rečitalių, kamerinės muzikos programų arba koncertų su simfonijos orkestrais. Kauno radijone 1941-1942 metais jis buvo lietuviškasis Karl Haas: redagavo klasikinės muzikos programas, pasakodamas apie kompozitorius ir jų kūrinius, fortepijonu įvesdamas klausytoją į plokštelės rekordotą muziką. Klausytojai šiuos koncertus labai mėgo. Jaunasis pianistas į muzikos viršūnę kopė žiningu ir kūrybingu keliu. Vilniaus dienraštis *Naujoji Lietuva* (1943?) rašė apie Andrių Kuprevičių:

Nuo pirmojo pasirodymo Vilniuje prieš trejetą metų iki šiol jis nuolat dirbdamas yra pasiekęs žymių laimėjimų... Jo technika tiek pirštų, oktavų arba akordų yra pasiekusi didelio lankstumo ir meistriškumo. Mus stebino ir gilus muzikos supratimas. Kaip jis paskambino Mozarto sonatą (sonatą D-dur), taip gražiai niuansuodamas, gali pavydėti ir pirmieji pianistas... A. Kuprevičius Šopeną skambina taikydamas švelniausias spalvas. Todėl net ir revoliuciniame etude, jis prabyla į mus kaip sleginą dvasia.

Andriaus Kuprevičiaus pasikūtinis koncertas Lietuvoje turėtų būti 1944 m. sausio 29 d. Kauno valstybiniame teatre drauge su simfonijos orkestru, diriguojant Vytautui Marijoniui. Kelionė į Vakarų ir bėgimas nuo karo jo neatskyrė nuo fortepijono. Svetimuose kraštuose jis rado galimybių skambinti rečitaliais, o jų repertuare pasirodė ir lietuviškieji kūriniai, visų pirma M. K. Čiurlionio preliudai. Vokiečių ir austrų spauda, šiltai vertino pianisto kūrinių interpretaciją ir techniką.

Yverdon laikraščio (Šveicarijoje) muzikos kritikas (1946 m. spalio mėn.), pirmą kartą išgirdęs M. K. Čiurlionio kūrinius, pažymi, kad Čiurlionio preliudai atnešė mažojo šiaurės krašto dvelkimą, poetišką ir gilią sielą. O apie Chopin'o kūrinius tiesiai: Kuprevičiaus pirštais buvo atskleistas naujas Chopin, giliai žmogiškas ir aistringas.

Trumpoje Andriaus Kuprevičiaus kūrybinio kelio apžvalgoje neįmanoma chronologiškai paminti jo koncertus ir triumfą. Tik prabėgus prisiminsime, kaip jis su dideliu pasiryžimu ėjo į svetimųjų kraštų muzikos teatrų, siekdamas tarptautinio pripažinimo. Vienas tokių įvykių buvo tarptautinis muzikos konkursas Gėnėva, Šveicarijoje, įvykęs 1946 m. (rugėjo 23 - spalio 5 dienomis. Iš 160 pianistų Andrius Kuprevičius laimi garbės diplomą už geriausią kūrinių atlikimą ir patenka į dešimties geriausiųjų pianistų grupę. Jis tada buvo 25-erių metų.

1948-1953 metais pianistas garsėja Buenos Aires, Argentinos, Urugvajaus ir Paragvajaus kritika pilna palankiausių atsiliepimų — muzikos menininkas vertas didžios pagarbos, piano virtuosas žinąs visas tobuliausias technikos paslaptis, muzikas — kupinas jausmingų išgyvenimų (*El Bien Publico*, 1949 m. rugėjo 10 d.).

Pagaliau Andrius Kuprevičius pasiekia Ameriką. 1952 m. gruodžio 28 d. jis koncertuoja Orchestra Hall salėje drauge su metropoliten operos solistais Anna Kaskas ir Algirdu Braziu, Aleksandrui Kučiumui diriguojant Čikagos simfonijos orkestrą. Koncertą surengė „Margu- (Nukelta į 4 psl.)

Senujų Varnių ir miestelio vaizdas apie 1970 metus (iš Broniaus Kvickio „Telšių vyskupijos“).

Varniai — senoji vyskupijos sostinė

JURGIS GIMBUTAS

Žemaičių akademija 1996 metais išleido per Vilniaus Dailės akademijos leidyklą knygą *Varniai*. Tai yra serijos „Žemaičių praeitis“ ketvirtasis tomas. Sudarytojai: Adomas Butrimas ir Vaclovas Vaivada. Knyga nemaža: 272 puslapių, ir dar 94 fotografijų priedas. Tiražas — 1,000. Bibliografinė aptartis tokia: „Straipsnių ir dokumentų, skirtų Varnių istorijai, rinkinys. Apima laikotarpį nuo pirmųjų gyventojų įsikurimo Varnių apylinkėse iki nūdienos. Plačiai aptariama Varnių, kaip Žemaičių vyskupijos 1417-1864 metais centro, reikšmė“.

Aštuoniolika autorių pateikė 22 straipsnius. A. Butrimas, T. Ostrauskas, J. Genys, K. Misius (jo yra 4 straipsniai), E. Meilus rašo apie istoriją ir Varnių valstiją. E. Rimša panagrinėjo šv. Jurgio įvaizdį Varnių heraldikoje. Septyni straipsniai skirti vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklai, katedrai, seminarijai. Duota žinių apie vyskupo rezidenciją, mirtį, paminklą. Tuos straipsnius parašė A. Ivinskis, K. Misius, Z. Genienė, A. Visockis, R. Janonienė, I. Šėnavičienė ir V. Jankauskas. Dar yra įdomaus pasiskaitymo apie Varnių knygyną, Simoną Daukantą Varniuose, vyskupo P. Karevičiaus vizitaciją. Yra ir tautosakos: dainos, giesmės — su gaidomis. Knyga baigiama šešių puslapių literatūros sąrašo ir trumpa visų straipsnių angliška santrauka.

Fotografijų priede išsiskiria istoriniai portretai ir žmonių grupės, o šiaip jau vyrauja miesto vaizdai, su panorama iš lėktuvo. Daug nuotraukų iš katedros vidaus, jos meno objektų. Reprodukuoti K. Motiejaus Wolonczewskio „Žemaitių Wiskupiste“ abiejų tomų viršeliai (I laidos, 1848 metų). Vincas

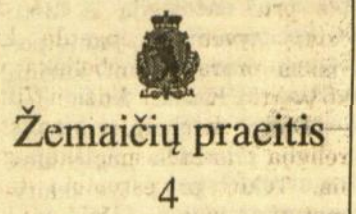

Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius

Trumpa savo įvade kun. Antano Alekno, knygos *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius* autorius, rašo apie istoriją ir Varnių valstiją. E. Rimša panagrinėjo šv. Jurgio įvaizdį Varnių heraldikoje. Septyni straipsniai skirti vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklai, katedrai, seminarijai. Duota žinių apie vyskupo rezidenciją, mirtį, paminklą. Tuos straipsnius parašė A. Ivinskis, K. Misius, Z. Genienė, A. Visockis, R. Janonienė, I. Šėnavičienė ir V. Jankauskas. Dar yra įdomaus pasiskaitymo apie Varnių knygyną, Simoną Daukantą Varniuose, vyskupo P. Karevičiaus vizitaciją. Yra ir tautosakos: dainos, giesmės — su gaidomis. Knyga baigiama šešių puslapių literatūros sąrašo ir trumpa visų straipsnių angliška santrauka.

Ir dar kelios detalės iš Varnių knygos. Pagal K. Misius, mieste buvo varpų ir patrankų liejykla nuo 1607 iki 1831 metų. Atliejo daugiau negu 27 varpus Žemaitijos bažnyčioms. 1833 metais Varniuose buvo trys baž-

nyčios, kunigų seminarija, dviklasė mokykla (daugiau negu 100 mokinių), 113 namų (tik du mūriniai), 1,155 gyventojai. Veikė septynios parduotuvės ir dvylika smuklių. 1905 metais Varniuose siautė rusų baudžiamasis būrys už gyventojų protestus prieš tautinę ir ekonominę priespaudą ir už platinamus lietuviškus atsisaukimus. Privacioje K. Beniusevičiūtės lietuviškoje mokykloje 1907 metų pradžioje mokėsi 48 mokiniai, kada policija uždarė tą mokyklą. 1911 metais įvyko pirmasis viešas lietuviškas vaidinimas: L. Lisenkos-Končičiaus trijų veiksmų juokinga pjesė „Gyvieji nabašninkai“. Skrajantįs V. Vaickaus teatras 1913 metais suvaidino Varniuose keturias pjeses. 1940 metais miestas turėjo 2,200 gyventojus, o 1976 metais — tik 1,900.

Serijos „Žemaičių praeitis“ 4-tojo tomo „Varniai“ (Vilnius, 1996) viršelis.

Varnius ir jų apylinkes vaizdingai aprašė profesorius Česlovas Kudaba savo knygoje *Septyni keliai iš Varnių* (Kaunas, 1993). Pateikė pokalbių su senbūvais, stebėjo gamtos ir etnografinės įžymybės, iliustravo savomis nuotraukomis.

Andrius Kuprevičius prieš ruošiamą jo koncertą Town Hall, New York'e, 1953 m. balandžio 8 d. supažindina jaunąją koncerto programą (iš kairės: Mironas, Kuprevičius, J. Vakselytė, Alg. Sperauskas).

Vytauto Maželio nuotrauka

Su Andriumi Kuprevičium (viduryje) kalbasi „Chicago Tribune“ meno kritikas (antras iš kairės), dešinėje — dailininkas Kazys Varnelis.

Tu esi senas ir griūvantis mūras...

VYTAUTAS
GIRDZIJAUSKAS

Jeigu imčiau tvirtinti, kad Vladas Šlaitas ir jo poezija iki šių dienų tebėra slaptingas ir neatrastas pasaulis, galėtų pasirodyti ir heretiška, ir naivu, ir dar bala žino kas. Visa dešimtis eilėraščių rinkinių, apimančių daugiau nei keturis dešimtmečius (1949-1991). Algirdo Titaus Antanaičio, Kazio Bradūno, Alfonso Nykos-Nyliūno, Viktorijos Skrupskelytės, Antano Vaičiuliaičio recenzijos, straipsniai, kalbos, regis, pakankamas įvertinimas ir pripažinimas. Ir vis dėlto visumos aptarti ir įvertinti niekas nesiryžo. Net pomirtiniuose Kazimiero Barėno, kitų negausių poetų bičiulių pasisakymuose gilesnės ir išsamesnės jo kūrybos analizės nėra. Ir vargu ar galėjo būti, nes nebuvo surinkta ir sudėta visko į vieną vietą. Ir tik dabar imame į rankas Vlado Šlaito raštų tomą — *Saulė ant šaligatvio* (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997) poezija, proza, vertimai, laiškai; sudarytoja ir įvadinio straipsnio autorė Indrė Žekevičiūtė. Taigi čia beveik viskas, ką yra sukūręs Vladas Šlaitas, išskyrus, žinoma, laiškus, kurių visų nė neturėta tikslo į šią knygą sudėti.

Tardamas, kad Vladas Šlaitas kitoks nei daugelis lietuvių poetų, tiek Lietuvoje likusių, tiek emigracijoje atsidariusių, maža ką pasako. Pavadinę originaliu vienišium taip pat ne ką laimėsime — originalumas ir vienišumas beveik kiekvieno poeto ir apskritai kūrėjo dalis. Traagiškas vienišius, į gyvenimo pabaigą visiškai atskirtas nuo pasaulio negailėstingos ligos — aklumo. Kai kas gali mėginti įrodyti, kad aklumas taip pat ne pati didžiausia nelaimė — tokie žmonės taip pat gyvenai ir net kuria. Su Vladu Šlaitu atsitiko kitaip: uždarytas į „juod-medžio bokštą“, jis atsisakė ne tik kūrybos, bet ir kalbos, gimtosios savo kalbos — išjungė radiją, visiškai atsisakė nuo žmonių. Matyt, tai buvo protestas prieš neteisę, prieš didžiąją gyvenimo apgaule, kai viskas prarasta, nebelieka už ko tvirtis. Kai net didžioji Viltis — Dievas kažkaip nublanksta, religija praranda magiškąją galią. Tokių protestuotojų teko matyti ne vieną — išeidami su naikina viską: artimųjų laiškus, kūrinius, kitus brangius daiktus. Galėtume pavadinti tai išpuikimu, o rasi tai didžioji neviltis, mėginimas protestuoti prieš absurda, kuris mirtinai žeidžia išdidžią sielą. Galima būtų spėti, kad patys svarbiausieji, patys tragiškiausieji Vlado Šlaito kūriniai liko neužrašyti, nuėjo kartu su juo į nebūtį. Dabar nelieka nieko kita, kaip atidžiau įsiklausyti ir išsirišti į tai, ką mums paliko.

...aš buvau poezijos princas.
Štai kodėl ir dabar,
pusei šimtmečio metų praėjus,
mėnuliui šviečiant,
mėgstu vienas klajoti
praėjusio šimtmečio gatvėmis

„Poezijos princas“
Saulė ant šaligatvio, p. 477

Nostalgijos klajonės po praeitį nuolat kartojasi per visą poeto kūrybos laiką. Kaunas, Ukmergė, Žemaitkiemis. Bet ne čia pats tikrasis Vlado Šlaito originalumas. Pati didžiausia vertybė — paprastumas, kurį kai kurie kritikai net poezija atsisako vadinti. Ir vis dėlto... „Šis asociacijų tinklas Šlaito kūryboje be galo svarbus — poetas tarsi pateikia paprastą vaizdą, dažnai buitišką ir, atrodo, visiškai nepoetišką, o skaitantysis čia atranda kažką nepaprastą, rikiuodamas kilusias aliuizijas, išvysdamas netikėtus pa-

Vladas Šlaitas (1920-1995)

veikslus, gimusius iš keleto elementarių žodžių“ (p. 22).

Tu esi senas ir griūvantis mūras.

Ir kai tu sutrupėsi,
aš dažnai dar tave
prisiminsiu savo svajonėse,
nes kadaise jinai gyveno
tavo pašonėje
su žibuoklėmis, su
gvazdikėliais ir aguonėlėmis.

„Su aguonėlėmis“, p. 322

Mąstantis ir nerimstantis žmogus, susidūręs su buities absurdu, ieško prieglobsčio mistikoje, religijoje. Ne išimtis ir Šlaitas. Neradęs prasmės ir paguodos vėjavaiškiose ulionėse, nepatyręs tikros užmaršties meilės glėbyje, poetas vis dažniau kelia akis į viršų, nors ir patioje pirmoje knygoje jau giedamas himnas Viešpačiui:

Gauskit vargonai ir giedoki,
mano nupuolanti ir mano
žmogiška širdie.

„Giesmė“, p. 59

Čia vyrauja maištingas, ieškantis ir net reikalaujantis balsas:

Tu pasilenk,
uždėk rankas ant mano
silpamų pečių, kad aš
pajusčiau,
jog pas mane atėjo, lygiai
kaip ir aš,
žmogus ir Dievo ieškantis
žmogus.

„Ieškantis žmogus“, p. 102

Antrojo Vlado Šlaito poezijos rinkinio „Ant saulėgražos vamzdžio“ viršelis — knyga buvo išleista Anglijoje ir 1959 metais laimėjo Lietuvos rašytojų draugijos premiją.

Bet čia pat suskamba ir liudnos net tragiškos gaidos.

Netrukdykit manęs: aš noriu
tik tylos ir kapų ramumo.

„Amžinatilsį“, p. 103

Vis dėlto ši tema toliau neplėtojama, netuščiažodžiuojama,

nepamokslaujama, kai kur nus-kamba visai priešingas motyvas:

Bet seni kapinynų varteliai
dainuoja meilę,
ir šiurkšti ir graudi žolytė
dainuoja meilę,
nes gyvenimas yra meilė,
nes tik meilė,
kaip šiurkšti ir graudi žolėlytė
nugali mirtį.

„Kapinių žolė“, p. 448

Poetas, kaip žmogus ir mąstytojas, gana anksti suprato, kad nei meilė, nei turtai, nei aistros laimės nusiraminimo suteikti negali, išvaduoti iš vienišumo taip pat. Todėl kreipdamasis į Aukščiausiąjį sako:

Aš prašau tavęs tik vieno:
duok, kad išvertčiau
tarp abejonių ir nevilties,
tarp silpnumo ir ašarų.

p. 191

Išverti, suprantama, nebuvo nei lengva, nei paprasta. Visiškai tamsioje, visiškai viename. Todėl nutilo lyra, nutrūko lais-kai, strigo žodžiai gerklėje, nesinorėjo girdėti jokio balso, o juo labiau gimtojo, kuris nebegalėjo raminti, tik žaidė, gerai suvo-kiant, kad net pelenus į gimtinę vargu kas pargabens. Poetas užgeso 1995 m. gegužės 28 d. sekmadienio rytą. Palaidotas Londone, Anglijoje, Šv. Patriko kapinių lietuvių skyriuje. O mūrą poetas surentė vis dėlto nemenką — tome vos ne 600 puslapių. Tegu niekas neneš ant kapo nei rožių, nei gvazdikėlių, nezydės ten aguonėles, bet lietuvių poezijos gėlyne visą laiką matysis ryškus intelektualios miestietiškos poezijos žiedas. Reikia tikėtis, kad jam nebus pražūtingi rūstūs mūsų laikų vėjai, o literatūros moksli-ninkai veikiai atkreips į jį skvarbius žvilgsnius

P.S. Palaikų pergabenimo reikalas, regis, Ukmergės savivaldybės tebesvarstomas. Šių metų rudenį gal ir sulauksime galutinio poeto Vlado Šlaito sugrįžimo į gimtinę. — VG.

• Dr. Vytas Narutis vadovavo Kompiuterinės chemijos sekcijai Vidurvakarių Amerikos chemikų organizacijos suvažiavime, kuris vyko šių metų gegužės 28-30 dienomis Čikagoje. Šiame kasmetiniame suvažiavime dalyvavo arti 1,000 chemikų. Paskaitos vyko dešimtyje sekcijų. Čia mokslininkai kasmet pasidalina vėliausia moksline patirtimi ir žiniomis. Kompiuterinėje sekcijoje dalyvavo mokslininkai iš pagrindinių chemijos bendrovių ir diskutavo dabar labai aktualius aspektus, vadinamus — Chemical Diversity.

Vladas Šlaitas

ANT SAULĖGRAŽOS VAMZDŽIO

Ir saulė šypsosi man,
ir vėjai žaidžia mano plaukuose,
kai aš vaikštau po miestą,
bet man nelinksma:
kur tik aš benueičiau,
aš visur vis turiu atsimušti į šaltą ir šiurkščią sieną:
rožės
ir peteliškių sparnai
yra iš akmens nutašyti;
žmonių akys ir lūpos žmonių yra iš akmens nutašytos
nuo to laiko, kai Dievas mane apleido.

Tuščias esu kaip saulėgražos tuščias grūdas.

Reprezentuoju gyvenimą
be gyvenimo su žmonėmis ir be meilės.
Grūdas be grūdo,
meilė be meilės
gyvenimas
be gyvenimo
Grosiu
rudenėjant laukams ant sulyto saulėgražos vamzdžio,
grosiu sau tik viename,
grosiu savo tik vienišai širdžiai,
rudenėjant laukams ir nuo stogo rudeniu lašant.

Jei aš turėčiau aguonos grūdėlį meilės,
aš šiandieną kitaip rašyčiau;
šiai gi nieko daugiau nelieka, nebent į sieną
atsirėmus svajot ir groti.

Groti sau tik viename,
groti savo tik vienišai širdžiai,
kaip esu jau minėjęs.

Neviltis tai yra akmuo,
kurio upės srovė nepaneša;

taip jisai,
tas akmuo,
ir palieka širdy gulėti;
laikui bėgant jį dumbblas apneša ir vandens
gedulinga žolė užkloja, ir tiktai vienas
Dievas žino nebent,
kaip man širdį vienamui skauda,
kaip man širdį vienamui skauda.

Žiūriu, kaip temsta,
žiūriu, kaip medžiai aukštiekninkai griūna į tamsą.
Taip.

Tai nakties pradžia.
Tai šikšnosparnių laikas.
Greitai visai sutems, ir daugiau nematysiu
šito liūdno pasaulio,
tik klausysiu, kaip upei tekant vandenį plaka
senas ratas vandens malūno.

Perkeisk mane, naktie,
panašiai kaip perkeiti daiktus;
nusineški sunkumą
ir palik man tik lengvą ir graudų beržų siluetą;
sušukuok mano plaukus
pagal graudžių beržų šukuoseną,
kad mėnuliui patikečiau,
tam didžiajam kerėtojui,
kurs vartoja tik anglį,
kreidą
ir švelnų liūdesį,
kad širdies neužgautų;
kurs nepaišo veidų kitaip, kaip tiktai iš profilio,
nes mėnulis supranta
mūsų baisių buities tragediją,
nes jis žino, kad žemė
pilno veido mes niekad nematėm ir nematysim;
taigi perkeisk mane, naktie,
nusineški sunkumą
ir palik man tik lengvą ir graudų beržų siluetą.

UŽBURTOJ MĖNESIENOJ

Jei aš tikėčiau į liety,
kad lietus gali sielą nuplauti,
aš išeičiau per liety ir stoveičiau per kiaurą naktį
ant lietaus ešafoto;
jei aš tikėčiau Tave, kaip tikiu sodrų vasaros liety,
Tu mane numazgotum,
ir aš šviesčiau iš tolo labiau negu vyšnių sodai
užburtoj mėnesienoj.

ILGESIO KIOSKAI

Gegužės mėnesį
vėjai prekiauja kūnų šiluma,
slaptai atodūsiais ir vyšniom.

Kiekvieno skersgatvio kampe
jie pasistato ilgesio kioskus, kad ramybės
neduotų niekam.

Gegužės mėnesį mes pirmąkart
kažkurio skersgatvio kioske pametėm
ramybę.

TAIP TURI BŪT

Nunoko jos.
Dabar jos tamsiai mėlynos. Pro vaismedžių
šlapius lapus jos žiūri į mane kaip ašaros. O, slyvos!
Kai vėjai siūbtelės,
jos pasipils kaip ašaros.
Taip turi būt,
jos pasipils kaip ašaros,
nes žemėj viskas turi baigtis ašarom,
kaip mano meilė kažkada, po vaismedžiais pradėta.

NUO STOGO

Degina mane ugnimi
kiekvienas dingusios saulės prisiminimas;
kiekvienas rudens lapas atsiminimuose
turi atskirą savo vietą,
kvapą
ir spalvą.
Padedu galvą ant saulėlydžiais dengto stogo ir atsidūstu:
koks gyvenimas trumpas.

Degina mane ugnimi
kiekvienas dingusios meilės prisiminimas;
kiekvienas skruostas
dega mano širdy, kaip didžiulis rudens gaisras.

Gervės į pietus skrenda,
skrenda ir klykia,
ir jų klyksmas aštriom vilyčiom į širdį sminga.

SAULĖS ŠEŠĖLIS

Akmeniniam laiko delne
viskas sutrupa taip, kad tiek mūsų kūnų,
tiek mūsų svajonių vietoje lieka tik dulksės,
kurios draikosi ilgą laiką ore atminimų pavidalu.
Šviečiant
oriento mėnuliui,
laikas pilsto seniai užpustytos Ninevijos smėlį,
pilsto mirusių kaulus,
sumaišytus su rožėmis,
ir naktis
oriento mėnulio šviesoj pakvimpą
užpustyto pasaulio sodais.

Jeigu jisai turėtų žmogaus pavidalą,
viską žudantis laikas,
arba kriokiančio liūto,
mes išeitumėm prieš jį ir kovotumėm;
bet kad jisai neturi jokio pavidalo:
mėlynas laikrodis tiksi jo smegeninėje,
saulės šešėlis žaidžia jo karalystėj
virš siūbuojančio smėlio,
kuris dvelkia seniai užpustyto pasaulio rožėmis.

PRISIMINIMUI

Kai nebebus manęs, kai laikas mano kaulus
pavers į akmenį arba į šiurkščią žolę,
bent jį paliudykit, o! akmenys ir žolės,
kaip aš mylėjau

šiuos rudenėjančius laukus, šį ramų viksvų
rudens šiurenimą;
kaip aš norėjau pasiimt kryželio vietoje
nors vieną viksvą su savim: prisiminimui.

Knygos menui atsidavęs

Šiuolaikinėje Lietuvos knygų grafikoje itin vaisinga ir stipri poezijos kūrinių iliustravimo tradicija. Be Vytauto Valiaus, Stasio Krasausko, Rimtauto Gibavičiaus, Romo Oranto ir daugelio kitų nemenką ir ryškų indėlį į šią sritį jau įnešė Alfonsas Žvilias, priklausantis viduriniojo grafiko kartai. Jis yra iliustravęs labai skirtingų poetų — Antano Baranausko (*Anykščių šilėlis*, 1958) ir Jurgio Baltrušaičio (*Lelija ir pjautuvas*, 1994), Eduardo Mieželaičio (*Mano lyra*, 1979, *Postskriptumai*, 1986) ir Justino Marcinkevičiaus (*Būk ir palaimink*, 1980, *Už gyvus ir mirusius*, 1988) knygas, galiausiai, išeivijos autorių — Bernardo Brazdžionio (*Saukiu aš tautą*, 1991) ir Kazio Bradūno (*Lietuviškoji trilogija*, 1994) eilėraščių rinktines. Į visų šių ir kai kurių kitų lietuvių poetų kūrybą dailininkas žvelgia pro savitą prizmę, meistriškų linoraižinių priemonėmis atskleidžia fantastinių poetinių vaizdinių, metaforų ir simbolių prisodrintą pasaulį. Jis iki kraštutinumo išplėtojo tą metaforišką, asociatyvią raišką, kuri apskritai būdinga lietuvių poezijos iliustracijoms.

Savo kruopščia, ištobulinta raizysena, turtinga linijų ir tonų plastika Žvilias iliustracijos primena ir praėjusių šimtmečių grafikos meistrų kūrybą. Senųjų knygų grafikai gimininkas ir dailininkui būdingas simbolių bei alegorių pomėgis, taip pat atsiskleidęs jo lakštinėje grafikoje (estampai iš ciklo „12 dorybių ir 7 didžiosios nuodėmės“).

Juvelyrinėmis raizysenos plokštelėmis pasižymi Žvilias sukurto *Anykščių šilėlio* leidinio keturiomis kalbomis (lietuvių, vokiečių, anglų ir rusų) iliustracijos. Be puslapių raizinių, gausiai iliustruotą knygą puošia daugybė mažųjų vinjetų, atspindinčių įvairius šilo gyvenimo momentus. Miško tankmės nuotakia kuria didingi išsiterę medžiai, kurių viršūnių dažnai net nesiekia dailininko žvilgsnis. Gyvai pavaizduoti poeto apdainuoti žvėreliai ir paukščiai.

Taciau Alfonsui Žvilui būdingesni ne tokie realistiniai, romantizuoti tikrovės vaizdai, šiuo atveju įkvėpti paties Antano Baranausko poemos, o simbolistinės vizijos, atveriančios būties daugiaprasmiškumą, žemės ir dangaus, kasdienybės mirksnio ir amžinybės ryšį, gėrio ir blogio, žiaurios agresijos ir tyro grožio priešpriešą. Maždaug tuo pačiu laikotarpiu, kaip ir *Anykščių šilėli*, dailininkas iliustravo Albino Žukausko *Senmotelį* (1985), sukurdamas sudėtingas, nelengvai išsifruojamas mitologinio turinio įvaizdžius, puikiai perteikiančius archaiską ir liaudišką šios poemos dvasią.

Nuo konkretaus poezijos turinio labiau nutolusios Kazio Bradūno *Lietuviškosios trilogijos* iliustracijos, tačiau ir jose justi ilgaamžės agrarinės kultūros, senosios baltų mitologijos bei krikščioniškojo pasaulėvaizdžio atšvaitai. Žvilias iliustracijų erdvėje įsisiautusi gamtos, augalijos stichija jungia tamsą ir šviesą, naurią grėsmę ar dangišką, sakralines asociacijas keliančius vaizdinius.

Suvenyrine, nedidelio formato knygute išleistas Bernardo Brazdžionio rinktinės *Saukiu aš tautą* iliustracijų simbolika lengviau įskaitoma. Tai supulingas tautos kančių martirologijos išgyvenimas. Šiuose Žvilias raiziniuose, kaip ir Brazdžionio eilėraščiuose, yra bibliinių parafrazių ir krikščioniškosios ikonografijos ženklų.

Alfonsas Žvilias iliustracijos Bernardo Brazdžionio knygai „Saukiu aš tautą“, 1991.

Dailininkų Giedrės Žumbakienės, Alfonsas Žvilias ir Augio Čibinsko darbų parodos atidarytos Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, ateinantį šeštadienį, birželio 14 dieną, 7:30 v.v.

Dailininkui ypač artima poeto-simbolisto Jurgio Baltrušaičio kūryba. Vertikalūs, išilginiai rėnkini *Lelija ir pjautuvas* iliustracijų formatais, gotiškos figūrų proporcijos, į dangų ištiestos rankos, aukštyn besistiebiančios liauni augalai, kylantys dūmai — visa gerai perteikia transcendentes poeto nuotaukas. Kai kur vertikali formų slinktis dramatiškai užlūta — figūros pasvyrą, palinksta... Už šio Baltrušaičio eilėraščių rinkinio iliustracijų Alfonsas Žvilias neseniai buvo apdovanotas pagrindine Knygos meno trienalės Vilnius '97 premija.

Žvilias ne tik originaliai iliustruoja, bet ir apipavidalina knygas. Meniška išraiškingi jo sukurti viršeliai, antraštiniai puslapiai, skyriai, darnus leidinių teksto ir vaizdinių elementų išdėstymas puslapiuose. Dailininkas yra raiškiai apipavidalinęs ir daug mokslinės literatūros leidinių. Paminėsime bent kelis jų, apipavidalintus pastaraisiais metais: Zigmo Zinkevičiaus *Lietuvių kalbos istorija*, I-VI t. (1984-1994), *Vilniaus universiteto istorija. 1579-1994* (1994), *Lietuvos respublikos prezidentai* (1995), R. Rimantienė *Lietuva iki Kristaus* (1995). Tai

Eugenijaus (Augio) Čibinsko vaizdinga keramika

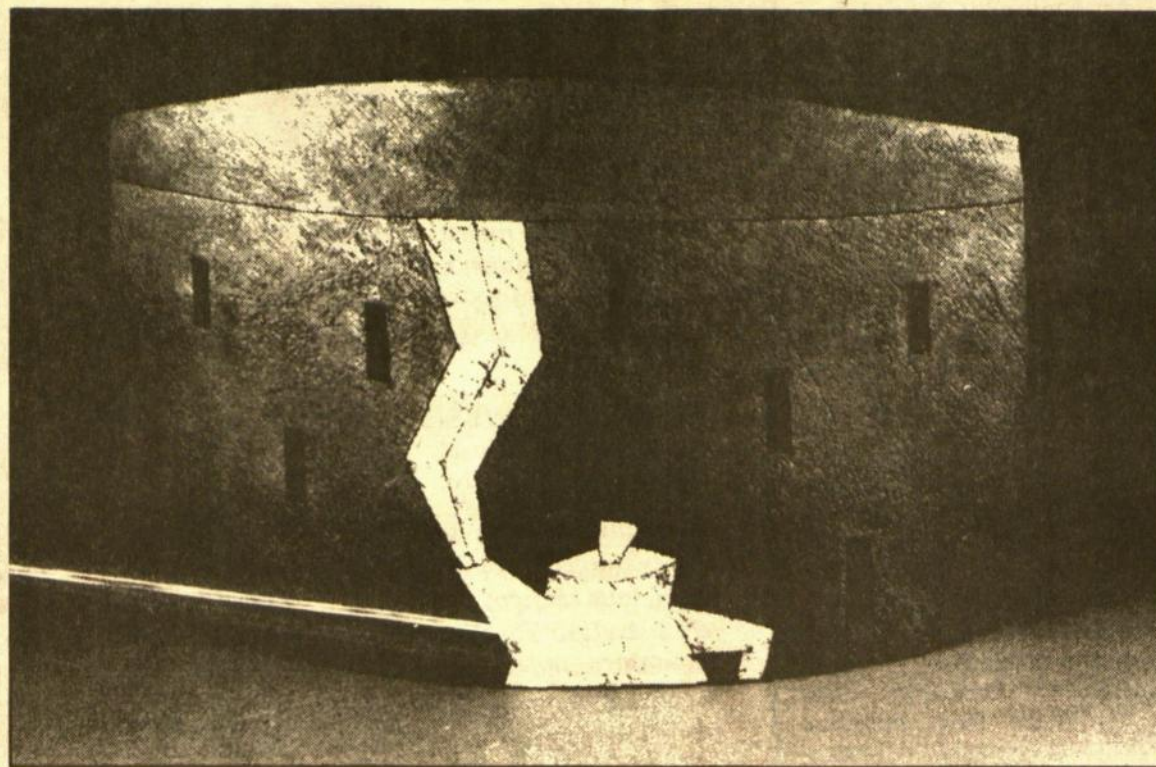
Čibinsko kūryba yra paslaptinga. Pirmas įspūdis yra humoringas ir žaismingumas; saktum, net paprastumo. Atidžiau pasisiūžėjus, darbai patrauklūs savo sudėtingumu ir dviprasmiškumu. Jo stilius tik iš dalies vaizduoja siužetus ir jiems įkvėpia misterijos. Tuo patiu kūrinių pradeda pasakotis, panašiai kaip neužbaigtas sakiny, kurian žiūrovą gali įterpti savo asmenines interpretacijas.

Fiziškai šie darbai yra įdomios kombinacijos organišku, asimetrinių formų, kurioms yra nubrėžtos aštrios linijos. Formos igauna rankų darbo bruožus, bet ornamentacija atrodo lyg pagaminta mašinų; kompozicijos išbalansuoja aukštą išsilavinimą su nekaltumu. Metaforos nepilnai atskleidžiamos ir akcentuoja paslaptingumą bei pasakojimą. Siužetai imami iš liaudiškų ir dabartinių lietuviškų šaltinių ir vaizduoja žmonių, gyvulių, kasdieninių buitinių daiktų (pvz., arbatinukų ir puodelių), iš kurių dvelkia dialogo atmosfera, pagauti momentai, ar ir neišvengiami įvykiai.

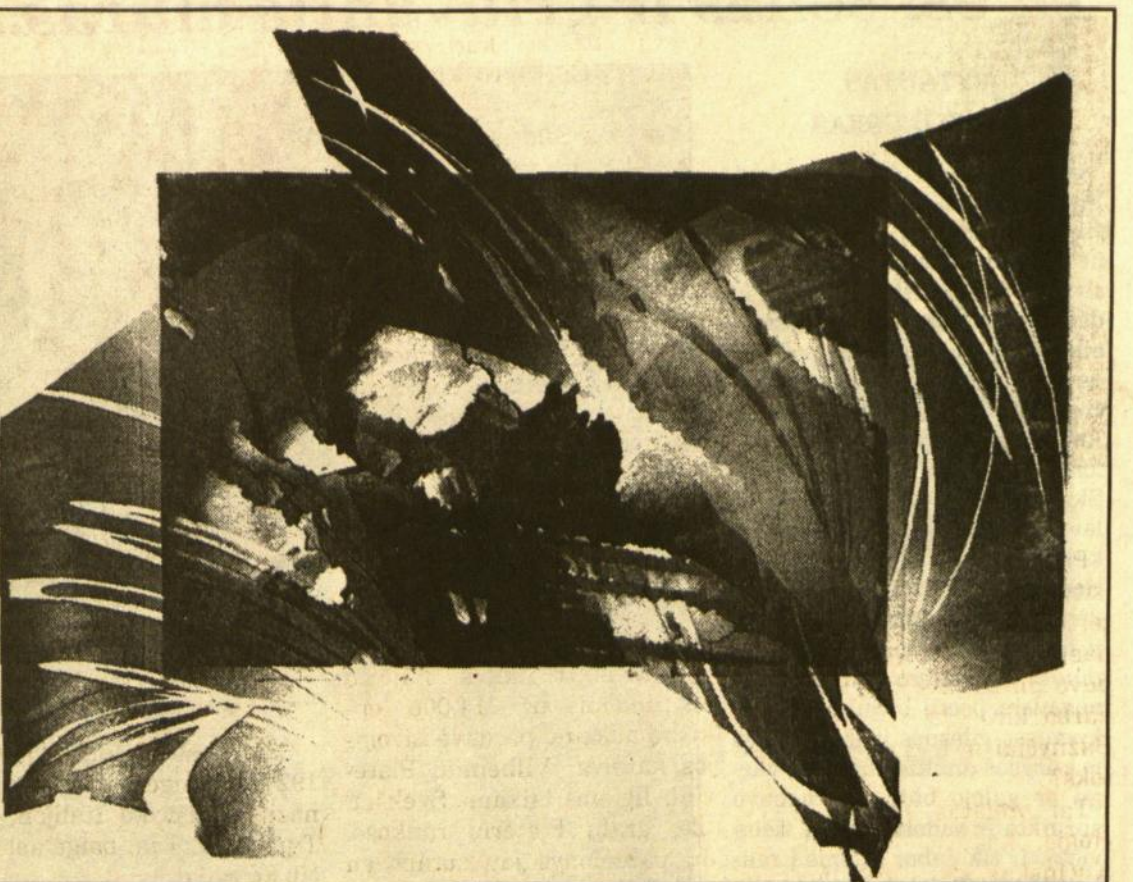
Čibinskas gyvena Panevėžyje (vidurinio dydžio industriniame mieste) ir dirba kaip keramikas Panevėžio stiklo fabrike. Jo darbai yra buvę plačiai eksponuojami, ypač Pompidou Centre, Paryžiuje, ir Fletcher Challenge Competition, Naujoje Zelan-

dijoje, kur jis laimėjo prizą. Neseniai jis dalyvavo kasmetinėje NCECA konferencijoje Rochester, NY ir tarptautiniame simpoziume Ohio universitete, Athens, OH. Jis stažavosi dailės fakultete Illinois Wesleyan universitete bei Bloomington, IL ir Oregon College of Arts and Crafts, kur jis sukūrė šioje parodoje eksponuojamus darbus.

Rimas VisGirda

Augis Čibinskas

Giedrė Žumbakienė

Prizminė atmosfera, 1993

Ramybės ieškojimai

Giedrės Žumbakienės nauji monotipai

„Ar apskritimas gali būti pralaužtas?...“ — tai žodžiai vienos amerikiečių liaudies dainos, kuri, kaip ir kitos dainos, užmezga simbolišką pasakojimą apie gyvenimo apvalios formos universalumą. Tokie mąstymai kyla, bežiūrint į Giedrės Žumbakienės vėliausius kūrinius. Dideli apskritimai, primenantys saulę ar mėnulį, dažnai dominuoja jais sudarytose kompozicijose. Jūros ir mėnėsienos gamtovaizdžiai kyšo tarp judrių formų ir miglotų spalvų sluoksnių. Kiti darbai užsimena fejerverkus ar saulės smingantį spindulius, gal svaiginančius vėjus ar audringas jūras, bet visuma imponuoja ištverme, kuri išsilaiko sumaistyje ir pasiekia ramybę.

Šios gamtos interpretacijos slūgstą ir kyla kaip natūralūs įkvėpimo šaltiniai dailininkei. Besikeičiantys vandens, debesų ir žemės raštai kartojasi jos multimedia grafikoje. Bet įkvėpimas tai tik maža dalis rezultato. Jos unikali spausdinimo technika reikalauja meistriškumo ir stiprumo — bruozų, ku-

rie tobulėja jai eksperimentuojant. Ji pjausto plastmasinius lakštus (plexiglass), gamindama kietas formas, kurios kompozicijom suteikia struktūrą. Vartodama specialias popieriaus rūšis, kurios priima kelis spaudimus per presą ir yra tokios jautrios, kad pasisavina net gyvo lapo formą, dailininkė kiekvieną lakštą spausdina keletą sykių. Augalų kolažai prideda tekstūros beidintiems paviršiams. Ji serialiai tepa ir nuplauna litografinius rašalus, panašius į dažus, taip sukurdamas šešėlius ir permatomumus. Tokiu būdu kiekvienas paveikslas tampa vienkartinio/originalu.

Gimusi Lietuvoje, Giedrė Žumbakienė į Ameriką atvyko 1949 metais. Ji gyvena Čikagoje, netoli Michigan ežero, kurio nuotaikos veikia ir jos kūrybą. Mokslus išėjus St. Xavier College, The School of the Art Institute of Chicago ir Northwestern University. Yra mokytojavusi pradžios, gimnazijos ir universiteto lygio mokiniams ir studentams. Dėstė suaugu-

siams North Shore Art League, netolimame Winnetka priemiestyje. Plačiai pasižymėjusi savo srityje, ji dalyvauja regioninėse ir valstybinėse parodose nuo 1982 metų. Jos darbų yra įsigiję nemažai didžiųjų verslo bendrovių ir švietimo įstaigų. Pastaruoju dešimtmėčiu ji keletą sykių aplankė Lietuvą, ieškodama šviežių šiuolaikinio meno perspektyvų ir naujo supratimo savo asmeninio gyvenimo praeities ir dabarties sluoksniavimui.

Su šia paroda Žumbakienė sugrįžta į Lietuvių dailės muziejų su 50 naujų kūrinių, darytų po šio parodos 1992 metais. Per tą laikotarpį, jos pedagoginis darbas ir asmeninės kelionės ją vedė vingiuotais keliais ir atnešė jai pasitikėjimo praminti neįprastus takus. Turbūt visos kultūros turi panašius patarlių — „Jauniklis viską žino, o su amžium žmogus mažiau ir mažiau supranta“. Kas anksčiau buvo ryškų, vėliau nejuoim pranyksta prieblandoje. Nusistatymai nuklysta. Taip, kaip jos monotipai virpa ir fonai pasimaino plokštumomis, Žumbakienės menas svarsto neaiškumus gyvenimo raidoje. Atsakymai virsta klausimais ir apskritimas rita toliau.

Viktorija Matranga

Andrius Kuprevičius

(Atkelta iš 2 psl.)

„cio“ radijas. Tai buvo tikrai didelio pasisekimo ir meninio džiaugsmo momentas, vėliau nulemęs pianisto nuosprendį persikelti į JAV. 1954 metais apsigyvenęs Cleveland'e ir pradėjęs dėstyti muzikos mokykloje (Cleveland Music School Settlement) greitai susipažino su žymiais Amerikos muzikos žmonėmis, pelnė aukštą pagarbą muzikiniuose sluoksniuose dėl savo pedagoginio darbo ir rečitalių. Jis koncertavo beveik

kiekviename Amerikos respublikoje salėje, pradedant New York'u ir baigiant Los Angeles miestu, o šiaurėje Toronte ir Montrealyje.

1953 metais Andrius Kuprevičius išleido M. K. Čiurlionio preliudų plokštelę, o 1983 — aštuonių vyresnės kartos lietuvių kompozitorių ir dviejų jaunųjų — Dariaus Lapinsko ir Jono Švedo kūrinių plokštelę. Pastarieji du lietuviškosios fortepijono muzikos albumai, vie-

ninteliai reprezentuoja mūsų instrumentinę muziką, dažnai buvo ir tebėra grojami radijo programose.

— *Kaip jūs renkatės repertuarą rečitaliams, plokštelių rekordavimui?*

— Eklektiškai, renkuosi ką mėgstu. Julij Gaidelį pažinojau Kauno konservatorijoje. Jis rašė miniatiūras; kurybiškas, idomus. Gruodis buvo mūsų žynys. Jis sukūrė mokyklą. K. V. Banaitis, Vladas Jakubėnas, Vytautas Bacevičius buvo tie kompozitoriai, kurių muzika aš ypatingai domėjausi. Iš jaunųjų mane domino Jonas Švedas, Cleveland'o muzikos mokykloje mudviejų studijos buvo greta. Aš visada jį raginau rašyti, jo muzikinį šikimą įskambinau plokštelėje. Jo muzika skyrėsi kurybiškai pasaulinio repertuaro mėgstu Debussy, Ravel ir, žinoma, Chopin. Besklaidydami pianisto rečitalių programas rasiu Bach, Schumann, Mozart, Beethoven, Faure, Liszt, Ginaster, Prokofiev ir, žinoma, visada Chopin.

Profesiniame gyvenime Kuprevičius niekada nenutolo nuo dviejų reikalavimų — profesiniam tobulėjimui jis atidavė kiekvienos dienos visas valandas, o respektuodamas savo tautos kurybinį genijų, tarptautinėse scenose skambino tik geriausių lietuvių kompozitorių kūrinius.

Cleveland'o lietuvių Dievo Motinos parapija kiekvienais metais kultūrinio sezono metu visai kolonijai ir kitataučiams bičiuliams pristato žymiuosius lietuvių menininkus — instrumentalistus, dainininkus, dailininkus. 1989 m. kovo 5 d. surengė Andriaus Kuprevičiaus rečitalį, kurio programoje buvo tik Chopin'o kūrinių. Kun. Gediminas Kijauskas, SJ, pasirūpino, kad auditorijon būtų atvežtas pats geriausias Steinway grand piano. *Dirvos laikraščio* muzikos kritikas Vytautas Matulionis, vertindamas šį rečitalį, rašė:

Paskutinis rečitalio numeris buvo Scherzo (B-moll, op. 31). Nuo grasinančios pradžios iki stulbinančiai galingos pabaigos, tai yra plačių jausmų kūrinys... Tai buvo rečitalio viršūnė, kurioje Kuprevičius pilnai atsikleide visais savo virtuoziniais sugebėjimais: didele jėga, labai švariomis ir tiksliomis greitomis vietomis, tvirtai apvaldytu jausmu antplūdžiui. Tačiau šiame techniškai sunkiame kūrinyje pirmavo ne technika, bet muzikalumas, dvasingumas, jautrumas.

Chopin'o muzikos rečitaliu Andrius Kuprevičius klausytojų širdis pažadino didelei meno šventei. Tačiau šventės centre buvo paties menininko kūrybiškoji asmenybė, jo penkiasdešimties metų muzikinės kūrybos sukaktis.